

Dil Bilgisi Öğretimi

Editörler:

Ahmet PEHLIVAN · İbrahim Seçkin AYDIN

Editörler: Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN – Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDIN

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

ISBN 978-625-7228-09-1
DOI 10.14527/9786257228091

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2020, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Geçmişten günümüze dil bilgisiyle ilgili kuramsal ve uygulamalı birçok çalışma yapılmış ve dil bilgisinin eğitim ortamında nasıl kullanılacağı tartışılmıştır. Gerek Türkiye’de gerekse uluslararası alanda dil bilgisinin nasıl öğretilmesi gerektiği dilbilimsel ve eğitimbilimsel yönlerden sürekli ele alınmıştır. Mevcut programlarda genellikle yapılandırmacı ve üstbilişsel odaklı görüşler ileri sürülerek bu görüşler öğretim programlarına yansıtılmaya çalışılmıştır. Elinizdeki kitap, tarihsel süreç içerisinde dil bilgisi öğretimiyle ilgili ulusal ve uluslararası geniş bir alanyazın taramasına dayanmaktadır. Kitabın hazırlanmasında yazdıkları bölümlerle alana katkı sağlayan tüm yazarlara teşekkür ederiz. Kimi yazarlar dil bilgisi yerine dilbilgisi biçiminde bir yazımı tercih etmiştir. Her iki kullanım da kitapta aynı kavramı temsil etmektedir. Kitabın alanyazında bir boşluğu doldurması dileğiyle...

Editörler

Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN

Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDIN

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN – Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDIN

1. Dil Bilgisi Öğretimine Giriş

Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDIN, *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-0610-863X

Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN, *Doğu Akdeniz Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-5987-6475

2. Dil Bilgisi Öğretiminin Tarihsel Gelişimi

Öğr. Gör. Dr. Kadir YALINKILIÇ, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-0452-5421

3. Çeşitli Ülkelerde Dil Bilgisi Öğretimi

Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN, *Doğu Akdeniz Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-5987-6475

Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDIN, *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-0610-863X

4. Dil Bilgisi Öğretiminde İçerik ve Kapsam

Arş. Gör. Dr. Nahide İrem AZİZOĞLU, *Sakarya Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-2738-9856

Prof. Dr. Alpaslan OKUR, *Sakarya Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-2868-063X

5. Dilbilgisi Öğretimi: Hangi Öğretim Yolu?

Doç. Dr. Ergün HAMZADAYI, *Gaziantep Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-8353-2779

Arş. Gör. Rahime ŞENTÜRK, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-3426-3629

6. Dilbilgisi Öğretiminde Eğitim Bilimsel Yaklaşımlar

Doç. Dr. Gökhan ÇETİNKAYA, *Pamukkale Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-7676-6852

Öğr. Gör. Özlem YOLCUSOY, *Pamukkale Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0001-9282-9964

7. Dil Bilgisi Öğretiminden Bilim Deneyimleri Üretmek:

Dilbilimsel Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi İsa Kerem BAYIRLI, *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-5413-1837

8. Yabancı Dil Öğretiminde Dilbilgisi

Prof. Dr. Derya YAYLI, *Pamukkale Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-4938-0687

9. Dilbilgisi ve Dil Becerileri

Doç. Dr. Nihat BAYAT, *Akdeniz Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-1452-285X

10. Dilbilgisi Öğretimine İlişkin Algılar

Prof. Dr. Hakan ÜLPER, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-7067-599X

11. Dil Bilgisi Öğretimi ve Oyun

Dr. Öğr. Üyesi Ali TÜRKEKEL, *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-4743-8766

Dr. Hasan Özgür İNNALI

ORCID No: 000-0001-7377-4101

12. Dilbilgisi Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Gizem UYUMAZ, *Giresun Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-0792-2289

Doç. Dr. Nihat BAYAT, *Akdeniz Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-1452-285X

13. Dil Bilgisini Neden Öğretmiyoruz?

Prof. Dr. Caner KERİMOĞLU, *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000 0002 8514 8578

Cansu AKSU RAFFARD, *Yaşar Üniversitesi*

ORCID No: 0000-00017457-6318

14. Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tarihsel Süreci ve İlköğretim Programlarında Türkçe Dil Bilgisinin Yeri

Dr. Hasan Özgür İNNALI

ORCID No: 000-0001-7377-4101

15. Türkiye’de Ortaöğretim Programlarında Dil Bilgisinin Yeri

Dr. Öğr. Üyesi Ali TÜRKEL, *Dokuz Eylül Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0003-4743-8766

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNE GİRİŞ

1.1. Giriş.....	1
1.2. Dil Bilgisi Sorunsalı ve Kitaba Bir Bakış.....	4
1.3. Sonuç.....	9
Kaynakça.....	9

2. BÖLÜM DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Giriş.....	11
2.2. Dil Bilgisi Öğretiminin İlk Ayak İzleri.....	12
2.3. Orta Çağ'da Dil Bilgisi Öğretimi.....	15
2.4. Orta Çağ Sonrasında Dil Bilgisi Öğretimi	15
2.5. On Dokuzuncu Yüzyılda Dil Bilgisinin Öğretimi: Temel Tutumların Biçimlenişi	18
2.6. Yirminci Yüzyılda Dil Bilgisi Öğretimi: Ne Yapmalı, Nasıl Yapmalı?.....	19
2.7. 1970'lerde Dil Bilgisi Öğretimi: İletişimsel Yaklaşımın Benimsenmesi	21
2.8. Yapılandırmacı Yaklaşımın Etkisinde Dil Bilgisi Öğretimi.....	25
2.9. Sonuç.....	26
Kaynakça.....	28

3. BÖLÜM ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

3.1. Giriş	31
3.2. Anglofon Geleneğinde Dil Bilgisi Öğretimi	32
3.2.1. İngiltere'de Dil Bilgisi Öğretimi.....	34
3.2.2. ABD'de Dil Bilgisi Öğretimi.....	36
3.2.3. Avusturalya'da Dil Bilgisi Öğretimi.....	38
3.3. Frankofon Geleneğinde Dil Bilgisi Öğretimi.....	40
3.3.1. Fransada Dil Bilgisi Öğretimi.....	42
3.4. Germanofon Geleneğinde Dil Bilgisi Öğretimi.....	43
3.4.1. Almanyada Dil Bilgisi Öğretimi.....	44
3.5. Hollanda'da Dil Bilgisi Öğretimi.....	46
3.6. Sonuç.....	47
Kaynakça.....	49

4. BÖLÜM

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE İÇERİK VE KAPSAM

4.1. Giriş	53
4.2. Dil Bilgisi Nedir? Ne Değildir?	54
4.3. Dil Bilgisi Öğretimi Yapılmalı mıdır?	55
4.4. Dil Bilgisi Türleri	57
4.4.1. Kuralcı Dil Bilgisi (Prescriptive Grammar)	57
4.4.2. Betimleyici Dil Bilgisi (Descriptive Grammar)	57
4.4.3. Okul Dil Bilgisi (Didactic Grammar)	58
4.4.4. Diğer Dil Bilgisi Türleri	59
4.5. İletişim Sürecinde Dil Bilgisi	61
4.6. Dil Bilgisi Öğretimi	62
4.7. Dil Bilgisi Öğretiminde İçeriğin Belirlenmesi	64
4.8. Dil Bilgisi Öğretimine Yönelik Yaklaşımların İçeriğe Bakışı	67
4.8.1. Geleneksel dil bilgisi (Traditional Grammar)	67
4.8.2. Yapılandırmacı Dil Bilgisi (Constructivist Grammar)	68
4.8.3. Üretici Dil Bilgisi (Generative Grammar)	68
4.8.4. İşlevsel yaklaşım (Functional Grammar)	69
4.8.5. Diğer Dil Bilgisi Öğretim Yaklaşımları	70
4.9. Sonuç	71
Kaynakça	71

5. BÖLÜM

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ: HANGİ ÖĞRETİM YOLU?

5.1. Giriş	75
5.2. Dilbilgisi ve Beyin	76
5.3. Dilbilgisi Öğretimi Süreci ve Ortamları	80
5.4. Dilbilgisi Öğretimi Yaklaşımları	81
5.4.1. Bütünden Parçaya Dilbilgisi Öğretim Yaklaşımı	84
5.4.2. Parçadan Bütüne Dilbilgisi Öğretimi Yaklaşımı	84
5.4.3. Karma Dilbilgisi Öğretimi Yaklaşımı	85
5.4.4. Ses Temelli Dilbilgisi Öğretimi Yaklaşımı	86
5.4.5. Tümce Çözümleme Yaklaşımı	86
5.4.6. Belirtik (Expilicite) Öğretim Yaklaşımı	89
5.4.7. Örtük (Implicit) Öğretim Yaklaşımı	90
5.4.8. Etkileşimsel Yaklaşım	91
5.4.9. Teknikleri Öğretme Yaklaşımı	92
5.4.10. İşlevsel Dilbilgisi Yaklaşımı	93
5.4.11. Metin Odaklı Öğretim Yaklaşımı	95
5.4.12. Sözcük Tanıma Yaklaşımı/Sözlüksel Dil Öğretimi	97

5.4.13. İçerik Odaklı Dil Öğretim Yaklaşımı	98
5.4.14. Görev Odaklı Dil Öğretim Yaklaşımı.....	99
5.5. Sonuç.....	99
Kaynakça.....	100

6. BÖLÜM

DİLBİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE EĞİTİM BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR

6.1. Giriş.....	105
6.2. Eğitim Bilimsel Yaklaşımlar Çerçevesinde Dilbilgisi Kavramı.....	106
6.3. Eğitim Bilimsel Yaklaşımların Dilbilgisi Öğretimine Yönelim Amacı	107
6.4. Dilbilgisi Öğretiminde Yaklaşımlar.....	110
6.4.1. Geleneksel Yaklaşım (Traditional Approach).....	110
6.4.2. Davranışçı Yaklaşım (Behaviorist Approach).....	113
6.4.3. Bilişsel Yaklaşım (Cognitive Approach).....	119
6.4.4. Yapılandırmacı Yaklaşım.....	124
6.5. Sonuç.....	136
Kaynakça.....	136

7. BÖLÜM

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDEN BİLİM DENEYİMLERİ ÜRETMEK: DİLBİLİMSEL BİR BAKIŞ

7.1. Giriş.....	139
7.2. Dil Aracılığıyla Bilim Deneyimleri Üretmek: Hipotezleri Test Etmek.....	141
7.2.1. Hipotezleri Oluşturmak	141
7.2.2. Testleri Belirlemek ve Uygulamak.....	144
7.3. Tartışma ve Sonuçlar	147
Kaynakça.....	149

8. BÖLÜM

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE DİLBİLGİSİ

8.1. Giriş.....	151
8.2. Neden Dilbilgisi Öğreniyoruz/Öğretiyoruz?	152
8.3. Dil Algısına Göre Dilbilgisi Öğretimi.....	153
8.4. Yabancı Dilde Dilbilgisi Öğretiminde Temel Kavramlar ve Tartışma Konuları.....	154
8.4.1. Doğruluk (Accuracy)-Akıcılık (Fluency) Karşılığı.....	154
8.4.2. Edinme (Acquisition)-Öğrenme (Learning) Karşılığı.....	155
8.4.3. Girdi (Input)-Aldı (Intake)-Çıktı (Output) Tartışmaları	155
8.4.4. Evrensel Dilbilgisi (Universal Grammar)	156
8.4.5. Olumlu ve Olumsuz Aktarım (Positive and Negative Transfer).....	156

8.4.6. Karşıtsal Çözümleme Denencesi (Contrastive Analysis Hypothesis), Hata Çözümlemesi (Error Analysis) ve Aradil (Interlanguage)	157
8.4.7. Açık (Explicit) ve Örtük (Implicit) Dilbilgisi Öğretimi	157
8.5. Dil Öğretimi Yaklaşım ve Yöntemlerinde Dilbilgisi Öğretimi	158
8.6. Sonuç	169
Kaynakça	169

9. BÖLÜM

DİLBİLGİSİ VE DİL BECERİLERİ

9.1. Giriş	171
9.2. Dilbilgisi Öğretiminin Boyutları	174
9.3. Dilbilgisi ve Dil Becerileri İlişkisi	176
9.4. Dilbilgisel Bilginin Alıcı Dil Üstündeki Etkisi	177
9.5. Dilbilgisel Bilginin Üretici Dil Üstündeki Rolü	181
9.6. Sonuç	186
Kaynakça	187

10. BÖLÜM

DİLBİLGİSİ ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ALGILAR

10.1. Giriş	193
10.2. Dilbilgisi Kavramı Üzerine	195
10.3. Dilbilgisi Öğretimi Üzerine	195
10.4. Öğretmen ve Öğrencilerin Dilbilgisi Artalan Bilgileri	199
10.5. Öğretmen ve Öğrencilerin Dilbilgisine İlişkin Algıları	201
10.5.1. Dil Bilgisinin Gerekliğine İlişkin Algılar	201
10.5.2. Dilbilgisinin Öğretimine İlişkin Algılar	206
10.6. Sonuç	209
Kaynakça	211

11. BÖLÜM

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ VE OYUN

11.1. Giriş	215
11.2. Oyun	216
11.2.1. Oyunun Yararları	219
11.2.2. Oyunların Sınıflandırılması	220
11.2.3. Oyun Seçimi	220
11.3. Dil Bilgisi Öğretimi, Oyun/Etkinlik, Yaratıcı Drama ve Bilgisayar Oyunu	221
11.3.1. Dil Öğretiminde Oyun Seçimi	224
11.3.2. Dil Oyunlarının Yararları	225

11.3.3. Dil Bilgisi Oyun/Etkinlikleri	226
11.3.4. Dil Bilgisi Öğretiminde Yaratıcı Drama.....	239
11.3.4.1. Yaratıcı Dramanın Yararları	241
11.3.4.2. Dil Bilgisi Öğretiminde Yaratıcı Drama Atölye Örnekleri.....	242
11.3.5. Dil Bilgisi Öğretiminde Bilgisayar Oyunları	246
11.4. Sonuç.....	251
Kaynakça.....	252

12. BÖLÜM

DİLBİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

12.1. Giriş.....	259
12.2. Örtük ve Açık Dilbilgisi	262
12.3. Dilbilgisinin Değerlendirilmesinde Kullanılan Ölçme Araçları.....	265
12.3.1. Örtük Dilbilgisinin Değerlendirilmesi	265
12.3.2. Açık Dilbilgisinin Değerlendirilmesi.....	268
12.4. Madde İstatistikleri.....	276
12.5. Sonuç.....	278
Kaynakça.....	278

13. BÖLÜM

DİL BİLGİSİNİ NEDEN ÖĞRETEMİYORUZ?

13.1. Giriş.....	281
13.2. Dil Bilgisini Öğretmek Gerekli mi?.....	281
13.3. Dil Bilgisi Öğretiminin Güncel Sorunları	284
13.3.1. Dil Bilgisi Yazımından Kaynaklanan Sorunlar	285
13.3.2. Dil Bilgisi Öğretiminde Yaklaşım ve Uygulama Sorunları	287
13.3.3. Öğretmen Yetiştirme Plan ve Programından Kaynaklanan Sorunlar	289
13.3.4. Millî Eğitim Bakanlığı ve YÖK Arasındaki Eşgüdüm Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar	291
13.4. Sonuç	293
Kaynakça.....	294

14. BÖLÜM

TÜRKÇE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ VE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA TÜRKÇE DİL BİLGİSİNİN YERİ

14.1. Giriş.....	297
14.2. Öğretim Programlarında Türkçe Dil Bilgisinin Yeri.....	303
14.2.1. İlköğretim Birinci Basamak Türkçe Dersi Öğretim Programları	304
14.2.2. İlköğretim İkinci Basamak Türkçe Dersi Öğretim Programları	315
14.3. Sonuç.....	329
Kaynaklar.....	330

15. BÖLÜM**TÜRKİYE'DE ORTAÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DİL BİLGİSİNİN YERİ**

15.1. Giriş	337
15.2. Ortaöğretim Programları	338
15.2.1. 1924 Lise İkinci Devre Müfredat Programı	338
15.2.2. 1927 Lise Müfredat Programı	339
15.2.3. 1929 Lise Müfredat Programı	339
15.2.4. 1949 Lise Programı	341
15.2.5. 1954 Lise Programı	342
15.2.6. 1957 Lise Programı	342
15.2.7. 1976 Lise Programı	343
15.2.8. 1991-1992 Lise Programı	344
15.2.9. 2005 Lise Programı	345
15.2.10. 2015 Lise Programı	346
15.2.11. 2017 Lise Programı	348
15.2.12. 2018 Lise Programı	349
15.3. Genel Değerlendirme ve Sonuç	349
Kaynakça	351
Yazarlar Hakkında	355

1. BÖLÜM

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNE GİRİŞ

Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDIN

Dokuz Eylül Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0610-863X

Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN

Doğu Akdeniz Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5987-6475

1.1. Giriş

Antik dönemden günümüze kadar farklı dillerden birçok dil bilgisi kitabının yazıldığı bilinmektedir. Topluluklar kendi dillerinin sınırlarını belirlemeye ve genişletmeye öncelikle dil bilgisi çalışmaları ile başlamışlardır. Zaman içerisinde dil bilgisi, öğretimin bir parçası hâline gelmiş; din eğitimi, felsefe eğitimi ve dil eğitiminin ana unsurlarından biri olmuştur.

20. yüzyılda dilbilimi, özellikle uygulamalı dilbilimi, dil bilgisine ne açıdan bakmamız gerektiği konusunda yeni bakış açıları sunmuştur. N. Chomsky ile başlayan evrede dil bilgisine bakışta bilişsel yapılar da egemen olmaya başlamış ve “Evrensel Dil bilgisi” tasarısı üzerinden insan dilinin kökenlerine inilmeye çalışılarak yeni tasarılar ortaya konulmuştur. Alanyazında bir yandan evrensel dil bilgisi tartışılırken diğer yandan eskiden beri süregelen ve her dilin kendi içindeki kurallarının nasıl işlediği, nasıl olması gerektiği konusundaki görüşler de devam etmiştir.